

Kapela pred rudnikom Barbara v Hudi Jami

Čeprav se je za grobišče povojnih pomorov v rudniku Barbara pri Hudi Jami pri Laškem vedelo, je dolgotrajno mučno prebijanje pregrad v rovu in odkritje velikega kupa trupel Slovence zelo pretreslo. Tri osebnosti, ki pri odpiranju grobišča v Hudi Jami igrajo pomembno vlogo, smo prosili, da nam osvetlijo dogajanje. Šli smo tudi po sledi pričanja pred Pučnikovo preiskovalno komisijo za povojne poboje, voznika tovornjaka, ki je vozil ujetnike na različna morišča, med drugim tudi s Teharij v Hudo Jamo.

Ob odkritju grobišča v rudniku v Hudi Jami

Naloženi so bili kot drva

Pričevanje voznika tovornjaka
Jakoba Ugovška

9. maja 1994 je pred preiskovalno komisijo državnega zbora o raziskovanju povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih tovrstnih nepravilnosti pričal Jakob Ugovšek, leta 1945 voznik tovornjaka, s katerim je vozil domobrance iz taborišča na Teharjah pred rudnik Barbara pri Hudi Jami, kjer so jih pomorili. Ker je to zaenkrat edina priča, ki je podrobneje spregovorila o žrtvah v grobišču v rudniku pri Hudi Jami, smo poiskali nekaj podatkov o njem.

Jakob Ugovšek se je rodil leta 1913 v Sv. Florjanu pri Gornjem Gradu. Njegov oče je bil Martin Šetej, ki je bil rojen leta 1879 v Savini pri Ljubnem. 8. avgusta 1942 so ga doma, v Savini, umorili partizani. Spal je v spodnjem, kletnem delu hiše, ponoči so ga med spanjem prišli umoriti terenci. Med njimi so bili tudi sosede, in sicer sosed J. M., po vojni komandant mesta Gornji Grad. Ubili so ga v kletni sobi, kjer je poleti spal. V prostoru je bilo tudi orodje. Ni bil zaklenjen. Ubili so ga z motiko po glavi. V

gornji sobi je spala sestra z možem, ki je slišala ropot, vendar si ponoči ni upala iti pogledat, kaj je. Slišala je tudi glasove in šele zjutraj so ga našli umorjenega. Nemci so ga pokopali na Ljubnem, po vojni pa so oblastniki grob »zravnali«. Leta 1944 so partizani umorili tudi Martinovega brata Janeza Šeteja.

Pomor v Laškem

Jakob Ugovšek je bil po poklicu šofer. Najprej, še pred vojno, je vozil za zasebnega prevoznika Martina Časla v Gornjem Gradu. Ob koncu vojne so ga partizani mobilizirali v Knoj. Po Savinjski dolini je s tovornjakom pobiral raznovrsten material. Neko noč mu je neki šofer zaupal, da je ponoči peljal »cel avto, ki so jih pobili«.

Nekega večera je bil Ugovšek poklican v celjski zapor Stari pisker. Poleg njega s tovornjakom so poklicali še nekoga drugega z avtobusom. Naložili so obe vozili, z moškimi, ženskami, starejšimi in mlajšimi ter sta jih odpeljala v Laško, pred železniško postajo. Tam so bili kraterji, ki so nastali ob eksplozijah bomb. Žrtve sta zapeljala tik ob krater. Dva po dva so pred očmi Ugovška pobirali iz avtomobila, vsakemu nekaj prebrali, nato pa so jih ustrelili in vrgli v jamo. Prepeljala sta okrog 50 ljudi, vsi so bili civilisti. Izvajalci pomora so bili Slovenci.

Po Evropi je vprašanje gr

Omogočiti izražanje spomina

Zgodovinar dr. MITJA FERENC, vodja evidentiranja in sondiranja prikritih grobišč

V čem je grobišče v rudniku Barbara pri Hudi Jami nekaj posebnega?

Prikrita grobišča lahko delimo v štiri skupine: navadne jame, ki so jih za umore skopali, kraška brezna, protitankovske jarko in rudniške jaške. Raziskava oz. sondiranje, to je potrditev človeških posmrtnih ostankov v navadnih jamah, teče relativno brez večjih problemov. Prvi večji tehnični in metodološki izziv je predstavljal iznos žrtev iz miniranega kraškega brezna pri Konfinu 1 nad Grčaricami jeseni 2006. Avgusta 2007 nam je prvič uspelo raziskovati protitankovski jarek. V Teznej pri Mariboru se je potrdil obstoj več kot 900 metrov jarka, napolnjene s trupli. To je največje grobišče v Sloveniji. Raziskovalci pa si ob poznavanju birokratskih in tehničnih preprek vse do prejšnjega leta nismo niti mislili, da bi lahko kdaj posegali tudi v rudniške jaške. V svetovni literaturi še nismo našli tovrstnega primera, da bi raziskovali rudnik, ki so ga uporabili za pomor večjega števila ljudi.

Kako ste vi doživeli prizore, ki so se vam ponudili v tem rudniku?

Težko. Najprej hodiš vsak dan v rov prav zato, da bi prišel do tega odkritja. Potem pa, ko si v delčku sekunde soočen z množico posmrtnih ostankov, ki so najprej videti kot neka bela valovita preproga, potem pa, ko prideš bliže in vidiš, da so to posmrtni ostan-

ki, je šok še toliko večji. Ko sem si šele naslednji dan poskušal urediti vtise in si pogledati posnetke, ki sem jih sproti naredil s kamero, sem pravzaprav videl, kako smo vsi, ki smo bili v jami, v sekundi, ko smo bili soočeni s posmrtnimi ostanki, različno reagirali. Nekateri samo z dolgimi vzdiki: »Joj, joj, joj!« Kakšnemu drugemu je ušla kakšna bolj »krepka« beseda, nekateri pa iz sebe preprosto niso bili zmožni iztisniti ničesar. Ko sem se priplazil iz jame, nisem mogel več zadrževati solz. Verjetno me bodo ti prizori še dolgo spremljali v življenju.

Kako je treba urediti problematiko grobišča v rudniku Barbara v Hudi Jami, da bi zadostili vsem strokovnim kriterijem?

Najprej mora država omogočiti označitev in ureditev vseh že raziskanih pa tudi šele evidentiranih prikritih grobišč. Rudnik v Hudi Jami je le eno izmed njih, vendar za ureditev eno najbolj težavnih. O tem, kako urediti rudnik, sem razmišljal vseh sedem mesecev, ko sem spremljal napredovanje del. Z rudarji smo izmenjavali mnenja in ugotovili, da bi se dalo rov urediti tako, da ga bodo lahko obiskovali tudi drugi, zlasti tisti, ki menijo, da so v njem zakopani njihovi sorodniki; da se bodo lahko poklonili njihovemu spominu. Če bo to vsaj malo ublažilo njihove skeleče rane, bomo naredili veliko.

Za spoštljiv pokop žrtev v rudniku v Hudi Jami

MARKO ŠTROVS, vodja službe za vojna grobišča na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve

Kaj vladna služba za vojna grobišča načrtuje za prihodnost?

Služba za vojna grobišča bo v prihodnje napravila vse potrebno za to, da se dostojno in spoštljivo uredijo vsa pokopališča padlih vojakov in žrtev vojn na slovenskih tleh in tudi v tujini, kjer ležijo Slovenci. Za vojaška pokopališča iz prve svetovne vojne in za grobišča padlih borcev in žrtev vojne na strani NOB je že utečen sistem rednega in investicijskega vzdrževanja, ki ga bo služba zagotavljala še naprej.

Izredno velika naloga, ki bo terjala še nekaj let intenzivnega dela, je ureditev doslej prikritih grobišč padlih vojakov in civilnih žrtev medvojnega in povojnega nasilja komunističnih oboroženih sil, JLA oziroma jugoslovanških oblasti. Ta ureditev obsega pravno zaščito območij, kjer so vojna grobišča, pred vsemi gradbenimi ali drugimi posegi, posvetitev, razglasitev teh območij za pokopališča, izgradnja ustreznih spominskih plošč in izvedba vseh gradbenih in vrtnarskih del, potrebnih za dostojno ureditev teh pokopališč. Ker je doslej evidentiranih že 581 takšnih doslej prikritih grobišč, med katerimi je veliko takšnih, v katerih je sorazmerno majhno število žrtev oziroma ležijo tam, kjer jih ni več mogoče urediti kot pokopališča, se mora opraviti prekop posmrtnih ostankov na druga pokopališča žrtev revolucije oziroma v najbližjo

kostnico. Glede na omejena sredstva se ureditev pripravlja po večletnem programu tako, da imajo prednost največja in najbolj izpostavljena grobišča, zlasti Tezenski gozd, Hočko Pohorje, Barbarin rov, Mozelj in druga grobišča na Kočevskem.

Koliko sredstev boste imeli v letu 2009?

V proračunu za leto 2009 je za redno in investicijsko vzdrževanje in urejanje vseh vojnih grobišč, vključno s prikritimi, namenjenih 583.000 evrov. Poleg tega obstaja še poseben sklad v znesku 349.000 evrov, iz katerega se financira ureditev Teharij, grobišča pod Krenom in drugih grobišč žrtev revolucije in povojnega nasilja.

Ali je del teh sredstev namenjen tudi opravljenju pri t. i. partizanskih spominskih obeležjih?

Služba za vojna grobišča iz namenjenih sredstev zagotavlja vzdrževanje in intervencijske obnove vojnih grobišč prve svetovne vojne, grobišč padlih borcev in žrtev vojne na strani NOB ter grobišč padlih vojakov in civilnih žrtev medvojnega in povojnega nasilja komunističnih oboroženih sil.

Kateri so glavni projekti, ki jih boste financirali iz teh sredstev?

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve bo v okviru namenjenih proračunskih sredstev

za prikrita grobišča v letu 2009 financirala predvsem naslednje projekte: redno vzdrževanje območja vojnih grobišč Kočevski rog, redno vzdrževanje kostnice Maribor, redno vzdrževanje spominskega parka Teharje, sondiranja in prekopi prikritih grobišč, nadaljnje evidentiranje prikritih grobišč, sanacija spominskega obeležja na Teharjah in nadaljevanje z raziskavo ter skrb za dostojen in spoštljiv pokop najdenih žrtev v rudniku v Hudi Jami.

Ali ste z dosedanjimi deli v grobišču v rudniku Barbara pri Hudi Jami zadovoljni?

Služba za vojna grobišča pri MDDSZ je z dosedanjimi deli pri odkrivanju grobišča v rudniku Barbara pri Hudi Jami zadovoljna. Služba za vojna grobišča je ta projekt začela pripravljati že lani februarja. Delo je trajalo vse leto, predvsem zaradi številnih pregrad in nasutij v samem rovu. Služba za vojna grobišča je imela pri tem podporo vladne komisije za reševanje vprašanj prikritih grobišč ter same vlade, ki je s sklepom potrdila program dela komisije za leto 2008, v katerem je bil zajet tudi projekt odkrivanja grobišča v rudniku Barbara v Hudi Jami. Pri samem projektu so aktivno sodelovali kriminalistična policija, Muzej novejšje zgodovine in drugi strokovnjaki.

